

Н. В. Кулакова

Криміногенні чинники

КРИМІНОГЕННІ ЧИННИКИ Проблема детермінації злочинності є центр. і однією із найскладніших у кримінології. Її важливість обумовлена тим, що у випадку розкриття чинників злочину з'являється можливість розробити та застосувати ефективні запобіжні заходи. Філософ. детермінізм фіксує різноманітні форми взаємозв'язку та взаємовідносин явищ об'єктив. реальності: генет. (причинно-наслідк.) і статист., просторові та часові, функціон. тощо, які знаходять прояв через систему філософ. детермініст. категорій (необхідність, випадковість, можливість, дійсність, закономірність, причинність та ін.). Методол. природа принципу детермінізму полягає в тому, що він є не тільки філософ. вченням, але й конкретно-наук. нормативом опису та пояснення універсал. взаємодії закономір. зв'язку та обумовленості розвитку й функціонування певним чином системно-організов. об'єктів у процесі їхньої взаємодії.

Дослідж. природи та причин, що сприяють існуванню злочинності як явища, розпочато у 2-й пол. 19 ст., однак проблема донині не знайшла однознач. вирішення. Вироблено 4 осн. підходи до цього питання: кондиціоналіст. (необхідні й достатні умови даного наслідку, сукупність обставин, за яких він мав місце), традиц. (зовн. силовий вплив), традиц.-діалектич. (причиною виступає все те, що породжує даний наслідок), інтеракціоніст. (причина злочин. поведінки та злочинності є наслідком взаємодії середовища й людини).

Традиційно під причинами та умовами злочинності розуміють систему соц.-негатив. явищ і процесів, що її детермінують як свій наслідок, і становлять єдність та цілісність взаємодіючих підсистем і елементів, розташ. у певній ієрархії та підрядності рівнів. До причин протиправ. поведінки відносять соц.-психол. детермінанти, що складаються з екон., політ., правової, побут. психології на різних рівнях сусп. свідомості. Умовами можуть бути різноманітні фактори, які сприяють чи створюють можливість виникнення наслідку. Їхня дія на наслідок опосередкована причиною. Категорія «умова» пов'язана з категорією «можливість» та її кількісним виразом «ймовірність». Умови не містять потенц. сил, якими володіють причини для породження наслідку, але вони забезпечують дію (прояв) причини. Без умов, взаємодії їх із причиною, остання або не буде діяти, або не з'явиться.

Розрізняють об'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні та суб'єктивні К. ч. (більшість має об'єктивно-суб'єктив. характер із переважанням об'єктивного чи суб'єктивного). Взаємодія умов і причин побудована за типом детермінації минулого-теперішнього. Залежно від цього виокремлюють умови виникнення (формування) причини та забезпечення результатив. процесу заподіяння шкоди. Третім видом детермінантів є кореляції, їхній зв'язок із наслідком – [кореляція](#). Це багатofакторна детермінація у масових системах, за допомогою якої зміни одних факторів у бік збільшення або зменшення викликають зміни ін. факторів; зв'язок відповідності, більш або менш синхрон. взаємозалежності декількох явищ одне від одного. У цьому зв'язку синтезуються необхідність і випадковість, можливість і дійсність, причини та наслідки, визначеність і невизначеність, однозначність і неоднозначність.

Кореляц. детермінізм відіграє значну роль у масових явищах, до яких належить і злочинність. Визначення наявності або відсутності кореляції між досліджуваними явищами складає обов'язк. етап, що передує вивченню причин. та обумовленої детермінації. Кожен конкрет. злочин спричинений не одним, а сукупністю факторів, які діяли у різний час та у різних умовах. Незважаючи на складності взаємодії цих детермінантів, їх можна певним чином класифікувати, хоча кримінологія не має єдиного наук. підходу до такої класифікації.

Традиційно К. ч. злочинності виокремлюють за механізмом дії (характером детермінації), рівнем функціонування (ієрархією, субординацією), змістом (екон., соц., політ., ідеол., організац.-управлін. та ін.), природою (об'єктивні, суб'єктивні та об'єктивно-суб'єктивні). Об'єктивні чинники – конкретні протиріччя у сусп. бутті, екон. і соц. відносинах людей, суб'єктивні – певні елементи соц. психології, що знаходять відображення у спотворених потребах, інтересах, цілях, мотивах, морал. цінностях та правосвідомості осіб, які вчиняють злочини.

Також розрізняють умови, які формують попередню ланку соц.-психол. причин злочинів (пов'язані із соц.-екон., політ., ідеол., вихов., соц.-психол., правовими, організац.-управлін. та ін. протиріччями суспільства, що впливають на громад., групову й індивід. свідомість; сприяють проявам злочинності (помилки і прорахунки у системі профілактики правопорушень та сфері протидії злочинності загалом); вчиненню злочинів (т. зв. ситуаційні); формують криміногенну мотивацію. За механізмом обумовлення злочинів ситуац. умови, у свою чергу, можуть бути нейтральними, сприяючими чи такими, що перешкоджають здійсненню злочинів. До групи ситуаційних входять і віктимогенні умови (поведінка потерпілих). Концепцію детермінації злочинності активно розробляють і удосконалюють на основі соціол., психол. та ін. досліджень.

Рекомендована література

1. Кримінологія: Навч. посіб. К., 2009.

Покликання на статтю:

Криміногенні чинники / Н. В. Кулакова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-1048>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).